

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vladimíra Sládečka, soudce Jaromíra Jirsy a soudce Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaje) ve věci ústavní stížnosti **A. K.** (jedná se o pseudonym), zastoupené Kateřinou Sekaninovou, advokátkou se sídlem Jezuitská 14/13, 602 00 Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 2/2020-282 ze dne 11. 2. 2020, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a 1) nezletilé **N. K.** (jedná se o pseudonym), zastoupené Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí jako opatrovníkem, 2) **M. K.** (jedná se o pseudonym) a 3) **S. K.** (jedná se o pseudonym), zastoupených Ivou Říhovou, advokátkou se sídlem Zahradnická 223/6, 603 00 Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 2/2020-282 ze dne 11. 2. 2020 byla porušena základní práva stěžovatelky na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, na péči o dítě a jeho výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

III. Vedlejší účastníkům 2) a 3) se právo na náhradu nákladů v řízení o ústavní stížnosti nepřiznává.

Odůvodnění:

I.

Rekapitulace původního řízení před obecnými soudy

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně, jakož i vyžádaného soudního spisu, vedeného u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 125 Nc 2505/2019, Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka se návrhem podaným k posledně uvedenému soudu domáhala navrácení své nezletilé dcery, vedlejší účastnice 1) (dále též „nezletilá“), do místa jejího obvyklého bydliště v Německu. Svůj návrh odůvodnila tím, že její rodiče, vedlejší účastníci 2) a 3) (dále společně jen „vedlejší účastníci“), se dne 7. 8. 2019 dopustili

protiprávního zadržení nezletilé ve smyslu Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25. 10. 1980, vyhlášené jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb. (dále též „Haagská úmluva“), kdy nezletilou zadrželi v České republice, a to bez souhlasu stěžovatelky, které ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy svědčí právo péče o nezletilou.

3. Návrhu stěžovatelky Městský soud v Brně rozsudkem č. j. 125 Nc 2505/2019-171 ze dne 13. 11. 2019 vyhověl a vedlejším účastníkům nařídil, aby navrátili nezletilou do místa jejího obvyklého bydliště ve městě Hamburg v Německu, a to do 30 dnů od doručení tohoto rozsudku. Pro případ, že by tak neučinili, poskytl soud stěžovatelce oprávnění po uplynutí stanovené lhůty nezletilou převzít za účelem jejího navrácení do uvedeného místa jejího obvyklého bydliště.

4. Rozsudek nalézacího soudu napadli vedlejší účastníci odvoláním, jemuž Krajský soud v Brně v záhlaví označeným rozsudkem vyhověl a rozhodnutí městského soudu změnil tak, že návrh zamítl a současně zrušil výroky o náhradním oprávnění stěžovatelky k převzetí nezletilé a o nákladech řízení.

II. Důvody ústavní stížnosti

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítla, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu trpí zejména nepředvídatelností, překvapivostí a vnitřní rozporností. Krajský soud se dle jejího názoru rovněž odchýlil od předchozí judikatury, na niž odkázala.

6. Stěžovatelka má konkrétně za to, že odvolací soud chybně aplikoval institut tzv. obvyklého bydliště dítěte. Krajský soud se dle jejího mínění dopustil excesu, usoudil-li z udělení plné moci ze strany stěžovatelky vedlejší účastníci 2) k potřebným administrativním krokům souvisejícím se zahájením školy na konkludentní založení obvyklého pobytu nezletilé na území České republiky. Tato plná moc totiž byla omezena jak časově, tak i co do svého předmětu, který se omezoval pouze na konkrétní úřední záležitost. Na tyto skutečnosti stěžovatelka dle svých slov současně s udělením plné moci upozornila i odbor sociálních věcí města T. jako příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Ani z žádných dalších důkazů nebylo lze dle stěžovatelky dovodit, že by měla v úmyslu změnit bydliště a vrátit se zpět do České republiky.

7. Ani odůvodnění odvolacího soudu o předčasnosti podání návrhu na navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště dle stěžovatelky neobstojí, neboť soud jednak pominul vzít v úvahu okolnosti jak provázející akt udělení plné moci, tak i jej následující, jednak pochybil při hodnocení platnosti vypovězení předmětné plné moci. Pro posouzení existence únosu dítěte v návratovém řízení je dle stěžovatelky rozhodný jakýkoliv dostatečně určitý a včasný nesouhlasný projev vůle s přemístěním či zadržením dítěte bez ohledu na jeho formu. Samotné jednání vedlejších účastníků, jež následovalo po vypovězení plné moci, obavy stěžovatelky ze zadržení dítěte jen potvrdily.

8. Stěžovatelka dále namítla, že krajský soud postupoval ústavně nekonformně, pakliže zaujal názor o absenci pasivní legitimace vedlejších účastníků jako odpůrců v souvislosti s umístěním nezletilé do krizového centra pro děti a dospívající v Brně. Dle stěžovatelky by takovým způsobem bylo možno ze strany odpůrce vždy dosáhnout zmaření návratového řízení tím, že dojde k předání dítěte další osobě či k jeho umístění

do zařízení určeného k péči o děti, a tím i „stornování“ pasivní legitimace odpůrce v návratovém řízení, jež by posléze nevyhnutelně vedlo k zamítnutí návrhu.

9. Stěžovatelka krajskému soudu rovněž vytkla, že v návratovém řízení porušil zásadu nepřipustnosti posuzování výchovné způsobilosti účastníků řízení. V té spojitosti poukázala na to, že návratové řízení není řízením ve věci samé (tj. řízením o úpravě poměrů k nezletilému dítěti), když čl. 16 Haagské úmluvy výslovně stanoví, že soudní orgány smluvního státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v němž bylo zadrženo, nemohou věcně rozhodovat o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle Haagské úmluvy navraceno. Bylo tedy vyloučeno, aby odvolací soud jakkoli hodnotil výchovnou způsobilost účastníků, jejich životní způsob a styl, včetně vedení dítěte apod. V rozporu s tím se přesto odvolací soud k výchovné způsobilosti účastníků vyjadřoval, přičemž postoj vedlejších účastníků vyhodnotil jako citlivé řešení situace, ale postoj stěžovatelky zhodnotil jako nevyzrálý a nezodpovědný.

III.

Vyjádření opatrovníka, účastníka i vedlejších účastníků řízení

10. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti vyjádřil v obecné rovině nesouhlas s námitkami stěžovatelky o nepředvídatelnosti, překvapivosti a vnitřní rozpornosti. Krajský soud je toho názoru, že rozhodnutí odvolacího soudu bývá komentováno zásadně podle toho, zda tak činí účastník, jemuž bylo rozhodnutím odvolacího soudu vyhověno, anebo účastník, který v řízení nezaznamenal procesní úspěch. Krajský soud se také vyjádřil k povaze návratového řízení a některým jeho aspektům i v rámci tzv. porozsudkové agendy. Z důvodu procesní ekonomie pak v podrobnostech odkázal na obsah soudního spisu.

11. Vedlejší účastníci ve svém společném vyjádření navrhli ústavní stížnost odmítnout pro nepřipustnost s ohledem na souběžně podané dovolání stěžovatelkou. Dále mají za to, že v návratovém řízení nejsou pasivně legitimováni, jelikož ke dni vyhlášení rozhodnutí odvolacího soudu nebyla nezletilá v jejich péči. Napadený rozsudek odvolacího soudu dle jejich názoru nevykazuje extrémní rozpor s požadavky věcně příslušného a rozumného odůvodnění a ani nepředstavuje nepředvídatelnou interpretační libovůli. Z odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu je dle nich patrný vztah mezi důkazy provedenými v řízení a jeho skutkovými závěry, jakož i to, jak k nim dospěl. Ústavní stížnost je proto zapotřebí považovat za zjevně neopodstatněnou. Vedlejší účastníci poukázali na elektronickou komunikaci se stěžovatelkou, jež byla odvolacímu soudu doložena, z níž vyplývá, že stěžovatelka prezentovala své stanovisko tak, že nezletilá dala vybrat, zda se navrátí s ní do Německa či zůstane v České republice. Nezletilá si pak vybrala druhou možnost.

12. Stěžovatelka dle jejích mínění zcela opomíjí skutečnost, že zjišťování obvyklého bydliště před tvrzeným protiprávním zadržením je pouze jedním z aspektů daného řízení. Článek 13 Haagské úmluvy uvádí, že soudní nebo správní orgán může také odmítnout nařídit návrat dítěte, jestliže zjistí, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Odvolací soud tedy postupoval zcela správně, pakliže si zjistil názor nezletilé k jejímu eventuálnímu návratu do Německa. I tento typ řízení je dle vedlejších účastníků řízením, které primárně sleduje nejlepší zájem nezletilého dítěte. Ke skutečnostem uváděným stěžovatelkou vedlejší

účastníci uvedli, že jim ze strany stěžovatelky nebyl jakkoli prezentován projev vůle spočívající v odvolání plné moci. Tuto svoji argumentaci ve svém vyjádření přiblížili.

13. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále též „Úřad“ či „opatrovník“) jako opatrovník nezletilé v řízení o ústavní stížnosti ve svém vyjádření uvedl, že v souvislosti s podnětem vedlejší účastnice 2) týkajícím se podezření z ohrožení zdravého vývoje nezletilé požádal o šetření poměrů v Německu, když se tuzemskému orgánu sociálně-právní ochrany dětí nepodařilo navázat kontakt se stěžovatelkou. Šetření německého orgánu péče o děti v domácnosti stěžovatelky na podzim roku 2018 nezjistilo žádné nedostatky v péči o nezletilou, ani obavy z možného ohrožení. Vztah mezi matkou a dcerou byl popisován jako pevný a láskyplný.

14. V rámci řízení o navrácení nezletilé, a to jak před soudem prvního stupně, tak i před soudem odvolacím, bylo dle Úřadu jednoznačně prokázáno, že nezletilá měla obvyklé bydliště v Hamburku a že za prarodiči do České republiky přijela na konci června 2019 pouze na prázdniny a poté měla odjet s matkou zpět domů do Německa. Z jednání matky pak podle Úřadu bez pochyb vyplývalo, že s dlouhodobým, resp. trvalým pobytem dcery u prarodičů v České republice nesouhlasí. Neobstojí tak vývody odvolacího soudu o konkludentním založení obvyklého bydliště nezletilé v České republice. Úřad se naopak ztotožnil se závěrem Městského soudu v Brně, který konstatoval, že prarodiče protiprávně nezletilou zadržují na území České republiky, a nařídil její navrácení do místa jejího obvyklého bydliště ve Spolkové republice Německo.

15. Napadený rozsudek odvolacího soudu, zejména jeho důvody, pro které tak bylo rozhodnuto, byl z pohledu Úřadu překvapivý a v rozporu s tím, co vyšlo v řízení před soudy obou stupňů najevo. V té souvislosti Úřad vyzdvihl, že úvahy krajského soudu o předčasnosti návrhu nekorespondují s jasně deklarovaným nesouhlasem stěžovatelky stran dalšího setrvání nezletilé u prarodičů a jsou v rozporu s jeho vlastní judikaturou, a to rozsudkem č. j. 20 Co 358/2018-313 ze dne 27. 11. 2018. Ve vztahu k otázce pasivní legitimace vedlejších účastníků Úřad uvedl, že umístěním nezletilé do krizového centra bylo sledováno zajištění zdravého a řádného vývoje nezletilé i obnovování kontaktů s matkou, případně usnadnění výkonu rozhodnutí o navrácení nezletilé do Německa. Umístění nezletilé do krizového centra však bylo dle Úřadu důsledkem toho, že prarodiče odmítli vrátit nezletilou do péče matky, a tím tedy protiprávně nezletilou zadržovali na území České republiky. Výklad krajského soudu stran absence pasivní legitimace odpůrců by znemožnil stěžovatelce domáhat se navrácení dcery do místa obvyklého bydliště ve smyslu Haagské úmluvy. Jestliže byla nezletilá umístěna do krizového centra rozhodnutím soudu, lze dle názoru Úřadu stěžít tvrdit, že krizové centrum jedná protiprávně. V současné době se ovšem nezletilá nachází opět v péči prarodičů.

16. V projednávaném případě je dle Úřadu zcela evidentní, že přáním a úmyslem matky je žít s nezletilou v Německu, což jí však bylo vlastními rodiči znemožněno. Z dosavadního průběhu případu a jednání prarodičů, jak je popisuje orgán sociálně-právní ochrany dětí města T., nabyl Úřad dojem, že prarodiče se nesmíří s řádnou péčí matky, roli matky neakceptují a v podstatě považují svoji dceru jakožto matku za nesvéprávnou. Tyto své závěry Úřad ve vyjádření blíže rozvedl a navrhl, aby Ústavní soud napadený rozsudek Krajského soudu v Brně zrušil.

17. V replice k vyjádřením účastníka, opatrovníka i vedlejších účastníků řízení stěžovatelka setrvala na své argumentaci. Ztotožnila se se závěry Úřadu, naopak kritice

podrobila vyjádření vedlejších účastníků, kteří dle ní jen přejímají svou předchozí procesní argumentaci, a odmítla jejich tvrzení o předčasnosti ústavní stížnosti.

18. Vedlejší účastníci samostatným podáním reagovali též na vyjádření opatrovníka, který dle nich toliko tlumočí právní názor stěžovatelky bez ohledu na faktický stav věci. Úřadu vytkli nesprávné obeznámení se s podklady daného řízení a v jednotlivostech vyvraceli jeho vývody, přičemž trvali na svých dosavadních argumentech.

19. Ústavní soud k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

Procesní předpoklady věcného projednání ústavní stížnosti

20. Úvodem pokládá Ústavní soud za vhodné vyjádřit se krátce k otázce nepřipustnosti ústavní stížnosti, již vedlejší účastníci ve svých vyjádřeních opakovaně tvrdili. Ústavní soud však jejich výkladu nepřipustnosti ústavní stížnosti nepřisvědčil. Stěžovatelce se v napadeném rozsudku odvolacího soudu dostalo jednoznačného poučení o tom, že dovolání proti němu není (vůbec) přípustné. V souladu s tímto poučením stěžovatelka také podala ústavní stížnost, odvíjejíc lhůtu pro její podání právě od doručení jí tohoto rozsudku krajského soudu. Poučení odvolacího soudu o nepřipustnosti dovolání vychází z rovněž jednoznačné dikce ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění (dále též „z. ř. s.“), dle něhož platí, že dovolání není přípustné proti rozhodnutí podle hlavy páté části druhé tohoto zákona, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, pozastavení nebo omezení jejího výkonu, o určení nebo popření rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení. Jelikož řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí (§ 478 a násl. z. ř. s.) je zařazeno právě do hlavy páté části druhé citovaného zákona, aniž by se na něj současně vztahovala výjimka z uvedeného pravidla, není proti němu dovolání již ze zákona, tj. objektivně přípustné, čehož si jsou ostatně vedlejší účastníci dobře vědomi. Tuto skutečnost v období před přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních výslovně odráželo i někdejší znění ustanovení § 238 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013, dle něhož nebylo dovolání přípustné ve věcech mezinárodních únosů dětí podle mezinárodní smlouvy, která je součástí právního řádu, nebo podle přímo použitelného předpisu Evropských společenství.

21. Podala-li pak stěžovatelka proti rozsudku odvolacího soudu přesto dovolání souběžně s ústavní stížností, nezakládá tento její procesní krok nepřipustnost ústavní stížnosti, poněvadž dovolání v daném případě nepředstavuje způsobilý procesní prostředek k ochraně základního práva či svobody ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Nejde totiž o případ mimořádného opravného prostředku, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřipustný z důvodů závisejících na jeho uvážení (srov. § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). Vůle zákonodárce ztělesněná zněním ustanovení § 30 odst. 1 z. ř. s. neponechává v tomto směru Nejvyššímu soudu jako soudu dovolacímu žádný prostor k uvážení přípustnosti dovolání. To ve svém důsledku znamená, že posledním způsobilým procesním prostředkem k ochraně práv stěžovatelky bylo odvolání, z řízení o němž vzešel nyní napadený rozsudek Krajského soudu v Brně. Nelze tudíž souhlasit s tvrzením vedlejších účastníků, že stěžovatelka si souběžným podáním ústavní stížnosti a dovolání vytvořila překážku pro to, aby Ústavní soud mohl ústavní stížnost věcně projednat.

22. Odkazují-li vedlejší účastníci na některá rozhodnutí Ústavního soudu vyslovující se k nepřipustnosti ústavní stížnosti v souběhu s podaným dovoláním, konkrétně usnesení ve věcech sp. zn. III. ÚS 1618/13 a sp. zn. IV. ÚS 393/06, nutno podotknout, že v případě řešeném v usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 393/06 ze dne 18. 1. 2007 jednak šlo o významně odlišnou koncepci dovolání, než která byla později zavedena zákonem č. 404/2012 Sb., jednak dovolání v poměrech tehdy souzené věci představovalo způsobilý procesní prostředek k ochraně základního práva, na jehož vyčerpání před podáním ústavní stížnosti tak bylo třeba trvat. V případě řešeném usnesením sp. zn. III. ÚS 1618/13 ze dne 12. 7. 2013 stála v popředí otázka nové výjimky z nepřipustnosti dovolání v tzv. bagatelních věcech, kterou dle tehdy čerstvé (a nadále přetrvávající) právní úpravy představovaly vztahy ze spotřebitelských smluv. Nešlo tak o případ zcela nepochybně nepřipustnosti dovolání ze zákona, jako je tomu v této věci.

V.

Vlastní přezkum napadeného soudního rozhodnutí

23. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatelky, opatrovníka i vedlejších účastníků řízení, obsah naříkaného soudního rozhodnutí, jakož i příslušný spisový materiál, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Ústavní soud ve své judikatuře týkající se rozhodnutí o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy a zákona o zvláštních řízeních soudních poukazuje na to, že tato problematika se dotýká především základního práva rodičů a dítěte na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny, základního práva rodičů na péči o děti i práva dítěte na rodičovskou výchovu podle čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny, jakož i základních práv dítěte zaručených Úmluvou o právech dítěte. Je tomu tak z toho důvodu, že jeho výsledkem může být povinnost rodiče, který dítě protiprávně přemístil nebo zadržel, strpět jeho návrat do jiného státu. Neshodu mezi rodiči nelze řešit tím, že jeden z rodičů bez souhlasu toho druhého odejde či setrvá společně s dítětem v jiném státě, než v jakém má dítě své obvyklé bydliště, a tím znemožní druhému rodiči výkon jeho práv. Takovému jednání nelze přiznat právní ochranu a je žádoucí, aby jeho následky byly pokud možno co nejrychleji odstraněny navrácením dítěte do země, kde byla doposud vykonávána péče o něj ze strany obou jeho rodičů. Haagská úmluva sleduje právě tento účel. Teprve po navrácení dítěte do státu, kde je jeho obvyklé bydliště, může tamní příslušný soud rozhodnout o případné úpravě péče o dítě. Jakkoli má rozhodování o navrácení dítěte podle Haagské úmluvy za cíl obnovení stavu před přemístěním nebo zadržením dítěte, neznamená to, že k tomu musí dojít bez dalšího. Tak jako v jiných případech, kdy se rozhodnutí orgánu veřejné moci týká práv nezletilého dítěte, poskytuje i tato úmluva prostor pro posouzení, zda s ohledem na všechny relevantní okolnosti nepřeváží zájem na zachování nově vzniklého stavu. Nelze přehlédnout, že navrácení se vždy týká především samotného dítěte, které není objektem, ale subjektem souvisejících právních vztahů, a v tomto smyslu je nutno v souladu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zohlednit primárně jeho nejlepší zájem, s nímž může být pozdější navrácení naopak v rozporu (srov. body 74 a 75 usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 735/18 ze dne 11. 12. 2018).

25. Optikou shora nastíněných východisek Ústavní soud posuzoval, zda napadený rozsudek respektoval ústavní záruky spravedlivého procesu, jejichž součástí jsou vedle požadavku náležitého odůvodnění také některé požadavky vztahující se ke skutkovým

zjištěním a jejich právnímu hodnocení. Vlastní skutkové a na ně navazující právní závěry obecných soudů, jež jsou obsaženy v odůvodnění soudního rozhodnutí, nesmí být projevem libovůle, a ani nesmí sloužit k sofistickovanému zdůvodnění zjevné nespravedlnosti. Skutková zjištění musejí být výsledkem takového hodnocení provedených důkazů, které je logicky správné a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě i ve vzájemných souvislostech. Případný rozpor mezi provedenými důkazy a jejich skutkovými zjištěními nebo mezi jejich skutkovými zjištěními a právními závěry má za následek porušení základního práva účastníka řízení, jestliže jde o rozpor takové intenzity, která zpochybňuje samotný výsledek soudního řízení.

26. Stěžovatelka uplatnila ve své argumentaci o porušení základních práv čtyři stěžejní okruhy námitek ve vztahu k závěrům vysloveným v napadeném rozsudku krajského soudu. Jimi jsou a) nesprávné posouzení pasivní legitimace vedlejších účastníků, b) nesprávný závěr o předčasnosti podání návrhu stěžovatelkou, c) chybný úsudek o změně obvyklého bydliště nezletilé a d) nepřípustné hodnocení výchovné způsobilosti stěžovatelky.

27. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou nedostatku pasivní legitimace vedlejších účastníků, k němuž dospěl odvolací soud. Učinil tak na základě poznatku, že v době jeho rozhodování se nezletilá nacházela v Krizovém centru pro děti a dospívající Centra sociálních služeb, příspěvkové organizace, v Brně, které dle názoru krajského soudu vykonává práva a povinnosti, jež jinak náležejí rodičům. Odtud pak dovodil, že vedlejší účastníci pozbyli pasivní legitimaci odpůrců, neboť nezletilá se nenachází v jejich moci, takže by případnému požadavku na její navrácení nemohli vyhovět. S těmito úvahami se Ústavní soud nemůže ztotožnit.

28. Nelze přehlédnout, že nezletilá nevyhledala útočiště ve zmíněném krizovém centru sama o sobě, nýbrž ji tam přivedla vedlejší účastnice 2). Teprve později Okresní soud ve Žďáru nad Sázavou k návrhu Městského úřadu T. jako orgánu sociálně-právní ochrany dětí nařídil svým usnesením č. j. 30 Nc 1/2020-16 ze dne 10. 1. 2020 předběžné opatření, jímž došlo k formálnímu umístění nezletilé do tohoto zařízení za účelem vytvoření neutrálního prostředí k minimalizaci negativních dopadů konfliktu probíhajícího mezi vedlejšími účastníky a stěžovatelkou (viz č. 1. 222 soudního spisu). Na tomto místě se sluší podotknout, že toto dočasné svěření nezletilé do péče nestranné třetí osoby neznamenalo jakýsi přechod odpovědnosti za akt (za)držení nezletilé v rozporu s vůlí stěžovatelky z vedlejších účastníků na tento třetí subjekt. Zde je třeba naopak přisvědčit shodnému názoru opatrovníka i stěžovatelky, že aprobece právního závěru, dle něhož je pro existenci pasivní legitimace odpůrce rozhodné to, zda se k okamžiku rozhodování soudu dítě opravdu (stále) nachází v jeho moci či nikoli, by ve svém důsledku znamenala přinejmenším ohrožení, ba dokonce faktické vyprázdnění práva rodiče na navrácení neoprávněně zadržného dítěte. Pro případného odpůrce by pak bylo poměrně snadné zmařit proces vedoucí k navrácení dítěte tím, že by je, byť i jen dočasně, přenechal do péče jinému. Je zřejmé, že takto obecně nahlížená pasivní legitimace odpůrce by se vyznačovala značnou mírou nestálosti, jež by mnohdy vedla k popření smyslu a účelu celého návratového řízení. Ústavní soud zde pokládá za vhodné zdůraznit, že vedlejšími účastníky takový úmysl v souzené věci nepodsouvá, považuje však za nutné na tyto skutečnosti v obecné poloze poukázat.

29. Je proto nutné zásadně vycházet z toho, že zadržování dítěte ve smyslu Haagské úmluvy má vždy svého původce či více původců, kteří jsou jeho prvotními činiteli, a jsou

proto za takový akt odpovědní bez ohledu na to, jak s dítětem později zacházejí, včetně jeho případného „svěření“ jiné osobě. Ostatně záměnu účastníka řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí (nejen) na straně odpůrce zákon o zvláštních řízeních soudních nepředvídá, přičemž ani postup dle § 7 z. ř. s. (tj. přibírání potenciálně „nově objevivších“ se odpůrců do řízení za ukončení účasti „předchozích“ odpůrců) v návratovém řízení postulátu spravedlivého procesu ani požadavku na právní jistotu nedostojí, nehledě na nepraktičnost takového postupu a jeho nutně omezenou efektivitu, uváží-li se, že „aktuální“ odpůrce by za daných okolností nemusel být navrhovatel ani soudu vždy znám. Právě tímto prizmatem je zapotřebí nazírat na účastenství zakotvené v ustanovení § 481 odst. 1 písm. b) z. ř. s. Nadto názor krajského soudu o nemožnosti vedlejších účastníků vyhovět případné povinnosti na předání nezletilé není v tomto konkrétním případě přílehlavý mimo jiné i z toho důvodu, že trvání výše vzpomenutého předběžného opatření ze dne 10. 1. 2020, jímž byla nezletilá svěřena do péče krizového centra, bylo omezeno na dobu, než bude rozhodnuto o odvolání proti rozsudku městského soudu vydaného v návratovém řízení (bod 14 usnesení č. j. 30 Nc 1/2020-16 ze dne 10. 1. 2020).

30. Ústavní soud se dále zabýval námitkami stěžovatelky týkajícími se závěru odvolacího soudu o předčasnosti podání návrhu na navrácení nezletilé. Na tuto předčasnost usoudil z toho, že stěžovatelka svou vlastní vůlí umožnila a potvrdila, aby nezletilá pobývala u prarodičů na území České republiky, a to na základě plné moci ze dne 3. 9. 2019, jež dle něj trvala minimálně do 31. 10. 2019. Z toho krajský soud dovodil, že stěžovatelka návrh podala ještě v době, kdy zde nezletilá pobývala s jejím souhlasem, a konala tak v rozporu s udělením plné moci. Ani s těmito vývody nemohl Ústavní soud souhlasit.

31. Pochybení krajského soudu spatřuje Ústavní soud ve dvou rovinách. Tou první je skutečnost, že plná moc stěžovatelky ze dne 3. 9. 2019, na niž krajský soud odkazuje a která byla v řízení provedena jako listinný důkaz (viz č. l. 48), byla omezena nejen co do svého trvání, ale zejména co do svého předmětu. Omezovala se totiž výlučně na záležitosti spojené se školní docházkou. Na tuto skutečnost, jakož i na to, že nebylo smyslem plné moci umožnit nezletilé trvalý pobyt v České republice či zřici se rodičovské odpovědnosti, stěžovatelka současně s udělením plné moci upozornila i odbor sociálních věcí Městského úřadu T. jako příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (č. l. 45).

32. Došlo-li poté k tomu, že vedlejší účastníci podali již dne 9. 9. 2019 k Okresnímu soudu ve Žďáru nad Sázavou návrh na svěření nezletilé do své péče (včetně návrhu na předběžné opatření sledující tentýž cíl v zatímní formě, jemuž jmenovaný soud vyhověl usnesením č. j. 4 P 211/2014-86 ze dne 13. 9. 2019), dali tím zřetelně najevo, že nemají v úmyslu předat nezletilou zpět do rukou stěžovatelky. Vedlejší účastníci 2), jíž byla předmětná plná moc udělena, muselo být zřejmé, že tím hrubě překračuje její meze.

33. Druhou rovinu pochybení odvolacího soudu shledává Ústavní soud v tom, že se odchýlil od své dosavadní rozhodovací praxe, aniž by byl svůj odlišný postup v nynější věci jakkoli vysvětlil. Opatrovník i stěžovatelka ve svých podáních v řízení o ústavní stížnosti shodně poukazovali na rozsudek téhož senátu Krajského soudu v Brně č. j. 20 Co 358/2018-313 ze dne 27. 11. 2018 v obdobné věci. V něm krajský soud zaujal názor, dle něhož okamžik, kdy se pobyt nezletilého stává protiprávním, je nejpozději ten okamžik, kdy odpůrce dá najevo svou vůli nezletilé dítě nevrátit, přičemž za takový

projev odpůrce lze dle jeho názoru pokládat i podání návrhu na úpravu výchovy a výživy k nezletilému dítěti, z něhož je zřejmé, že dítě nehodlá vrátit do místa jeho obvyklého bydliště. Takovému závěru nelze nejen z ústavněprávního hlediska nic vytknout. V nyní napadeném rozsudku však krajský soud překvapivě zaujal odlišný postoj, třebaže jde takřka o stejnou situaci, přičemž své odlišné zacházení ve stěžovatelské věci náležitě neodůvodnil. Tím zasáhl do jejího práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

34. Krajský soud své rozhodnutí vybuodoval i na otázce zjištění obvyklého bydliště nezletilé. Vyzdvihl, že stěžovatelka konkludentním způsobem založila nové obvyklé bydliště v České republice tím, že vedlejší účastnici 2) udělila plnou moc pro účely školní docházky nezletilé v tomto státu. Dle jeho názoru nemohla zamýšlet, že by nezletilá zůstala v České republice pouze dočasně, neboť nemohla mít v úmyslu nezletilou z české školy odejmout po tak krátké době a odvézt ji zpět do Německa. Krajský soud rovněž podotkl, že volba vzdělávání dítěte spočívá ve výběru vzdělávací instituce, tedy konkrétní školy, kterou bude dítě navštěvovat, přičemž tento výběr je orientován do budoucna, po „nějakou časově neomezenou dobu“. Stěžovatelka dle něj tuto volbu provedla v druhé části listiny, na níž je zachycena plná moc, a proto nelze mít její prohlášení za časově ohraničené. Ani tyto závěry Ústavní soud neshledal ústavně konformními a i zde musel námitkám stěžovatelky, potažmo opatrovníka přisvědčit.

35. V první řadě je třeba odmítnout tvrzení odvolacího soudu o tom, že listina, jež zachycuje onu plnou moc stěžovatelky ze dne 3. 9. 2019, sestává ve skutečnosti ze dvou částí, z nichž volba školského zařízení má představovat jakési oddělené, samostatné prohlášení postrádající časové omezení, z něhož lze usoudit na změnu obvyklého bydliště nezletilé ze Spolkové republiky Německo na Českou republiku. Tento náhled je nadmíru zkreslující a deformující vůči stěžovatelce k dočasné docházce nezletilé do české školy, kterou uvedená listina odráží bez pochybností. Dotčené prohlášení stěžovatelky pouze zasazuje do kontextu oprávnění, jichž se vedlejší účastnici 2) dostalo v plné moci v souvislosti se školní docházkou. Jde o jediné právní jednání, které také jako celek musí být chápáno a vykládáno. Krom toho, jak již bylo rozvedeno výše, stěžovatelka již v době udělení plné moci své matce upozornila odbor sociálních věcí města T. jako příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí na to, že smyslem plné moci rozhodně není umožnit nezletilé trvalý pobyt v České republice, nýbrž narovnat rodinnou situaci.

36. Ani důkaz výpisem SMS komunikace mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí 2), který byl proveden v rámci doplněného dokazování v odvolacím řízení, nevypovídá o zřetelné názorové změně stěžovatelky, jak se domnívají vedlejší účastníci. Ta v ní sice připustila některé své chyby, ale rozhodně z této komunikace nelze usuzovat na vůči stěžovatelce změnit obvyklé bydliště. Naopak se zmiňuje v tom smyslu, že v Německu jí může dopřát více. Postěžovala si, že nezletilé nejednou dala volbu s dotazem na důvody, o nichž ale nezletilá před ní stále mlčí. Za této situace nelze než pokládat opačné hodnocení krajského soudu za rozporné s provedenými důkazy.

37. Ústavní soud především zdůrazňuje, že určení obvyklého bydliště nezletilého dítěte je výsadou rodiče, jemuž svědčí právo (a zároveň povinnost) péče o dítě a jeho výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny, a nikoli jeho prarodičů. Nezletilé dítě své rodiče následuje v „dobrém i špatném“. Není přípustné, aby kdokoli (včetně prarodičů) svémocně odňal dítě rodiči, má-li jiný názor na jeho výchovu. Pokud výchova (péče) rodičů (nebo její absence) působí nezletilému dítěti nepřiměřenou újmu, lze rodiče rodičovské odpovědnosti zbavit či ji omezit. Ale toliko na základě zákona a rozhodnutím

soudu. K tomu ovšem v souzené věci nedošlo. Na tom nic nemění ani předběžné opatření, kterým byla nezletilá svěřena do zatímní péče vedlejších účastníků, neboť bylo přijato na základě jejich návrhu, jímž deklarovali svůj úmysl nezletilou stěžovatelce nevrátit a zadržet ji v České republice proti vůli stěžovatelky a jímž také sledovali určitou právní záštitu tohoto svého konání.

38. Ústavní soud v daném kontextu nepřehlédl úvahy odvolacího soudu, v nichž se zaobírá nezdařilostí počínání stěžovatelky jako rodiče vůči nezletilé stran školní docházky. I Ústavnímu soudu je zřejmé, že ponechání nezletilé v české škole po předpokládanou dobu dvou měsíců s vizí následného ukončení jejího navštěvování a přesunu nezletilé zpět do německého školského systému nepůsobí přinejmenším koncepčně a může mít pro ni negativní důsledky, nehledě na praktické problémy spojené se zahájením a koncem příslušné etapy školního roku. Nelze však odhlédnout od skutečnosti, že tato situace nastala v důsledku neshod mezi stěžovatelkou a vedlejšími účastníky, jež vyústily v jejich odhodlání nezletilou stěžovatelce vůbec nepředat. Kdyby se byla stěžovatelka s nezletilou koncem letních prázdnin 2019 vrátila zpět do Německa, stěží by byly tyto problémy nastaly. Tyto nesnáze tak nelze rozumně klást jednostranně k tíži stěžovatelce a vykládat je ve prospěch zachování protiprávního stavu, resp. podložit jimi nejlepší zájem dítěte.

39. Proti návratu do Spolkové republiky Německo, kde měla nezletilá své obvyklé bydliště před jejím zadržením koncem léta 2019, by hovořily jen skutečnosti nasvědčující tomu, že by jí zde hrozila újma. Žádné poznatky tohoto druhu v návratovém řízení najevo nevyšly. Naopak, na základě podnětu vedlejší účastnice 2), jež se obávala, že o její vnučku není v cizině řádně postaráno a že by mohl být ohrožen její zdravý vývoj, Úřad na formální žádost Městského úřadu T. požádal již na podzim roku 2018 příslušný německý orgán péče o děti k prošetření poměrů v domácnosti stěžovatelky, avšak žádné nedostatky nebyly zjištěny. Zprávy německého úřadu o těchto šetřeních ze dne 5. 11. 2018 a 14. 2. 2019 byly v řízení provedeny jako listinný důkaz (viz protokol o jednání před soudem prvního stupně na č. l. 161).

40. Poslední okruh námitek stěžovatelky tvoří výhrady nepřijatelného hodnocení její výchovné způsobilosti odvolacím soudem. Stěžovatelka je konkrétně spatřuje v tom, že se krajský soud měl vyjádřit v tom smyslu, že zatímco vedlejší účastníci přistoupili k citlivému řešení situace, jednání stěžovatelky bylo nevyzrálé a nezodpovědné. Ač je pravdou, že krajský soud stěžovatelce vytkl, že v důsledku jejího rozhodnutí si nezletilá ve svém životě prošla mnohým, když ve svých 9 letech navštěvuje teprve první třídu (srov. bod 24 napadeného rozsudku odvolacího soudu), nejedná se dle názoru Ústavního soudu o obecné hodnocení výchovné způsobilosti stěžovatelky, nýbrž spíše o hodnocení jejích konkrétních kroků, z nichž izolovaně na možnost stěžovatelky řádně pečovat o svoji dceru nelze bez dalšího usoudit. Navíc toto hodnocení má význam jen v intencích daného návratového řízení a nijak nepředjímá, zda a jak bude ve věci péče o nezletilou v budoucnu rozhodnuto.

41. Konečně na závěr považuje Ústavní soud za nutné zmínit se též o samotném přání nezletilé, v němž dala najevo vůli zůstat v České republice a jež opakovaně vyslovila před orgánem sociálně-právní ochrany dětí, odvolacím soudem i Úřadem. Vedlejší účastníci mu přisuzují stěžejní váhu. Krajský soud z něj rovněž vyšel na podporu svého závěru o nedůvodnosti stěžovatelčina návrhu, přání nezletilé však v jeho argumentaci nepředstavovalo jediný či nosný důvod rozhodnutí. Dle Ústavního soudu nicméně nelze

vycházet mechanicky pouze z přání nezletilé a nepřihlédnout přitom ke skutečnosti, že nezletilá se dlouhou dobu nutně nacházela (a dosud nachází) pod konstantním vlivem vedlejších účastníků (zvláště pak vedlejší účastnice 2), kdežto osobní kontakt se stěžovatelkou byl za tu dobu velmi omezený. I tuto okolnost je třeba vzít patřičným způsobem v úvahu. Obdobně laděná poznámka opatrovníka v jeho vyjádření, která mimo jiné odráží výsledky a zjištění vyplynuvší z rozhovoru psychologa Úřadu s nezletilou, tedy není nijak nepřiměřená, ale má rozumné opodstatnění.

42. Ve světle řečeného lze tudíž shrnout, že Krajský soud v Brně vybočil z kautel spravedlivého procesu v důsledku nesprávného hodnocení shora popsaných podstatných důkazů, resp. dílčích skutkových okolností, které ve svém souhrnu dosáhlo takové intenzity, že výsledek odvolacího řízení, a tím ani výsledek celého návratového řízení jako celek z hlediska ústavních záruk neobstojí. Tím zároveň zasáhl do práva stěžovatelky na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i do jejího práva na péči o dítě a jeho výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny.

43. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti, vyslovil porušení uvedených základních práv stěžovatelky a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně, který je ve svém dalším postupu vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 30. listopadu 2020

Vladimír Sládeček
předseda senátu